

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО; КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Олег Миколайович ОМЕЛЬЧУК,
доктор юридичних наук, доцент,
ректор Хмельницького університету управління та права,
вул. Героїв Майдану, 8, м. Хмельницький, 29000,
info@univer.km.ua

УДК 343.2/.7

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З МАСОВИМИ ЗАВОРУШЕННЯМИ

Подано характеристику кримінально-правової боротьби з масовими заворушеннями у таких країнах світу як США, Франція, ФРН, Велика Британія, Швеція, КНР, Австрія, Республіка Куба. У період демократичних перетворень, що відбуваються в нашому суспільстві, стають популярними явища масового характеру, включаючи проведення різних мітингів, походів, демонстрацій тощо. У цих умовах набувають поширеність і явища масового характеру, що мають негативні відтінки, які заподіюють (можуть заподіяти) шкоду громадському порядку та громадській безпеці. У зв'язку з цим, цілком обґрунтованим можна вважати висновок, згідно з яким з урахуванням зростаючої інтенсивності розвитку суспільства слід очікувати ескалацію такого роду злочинів, як масові заворушення. У кримінальному законодавстві зарубіжних країн, розглянутих у цьому дослідженні, встановлюється суворе покарання за насильницькі дії у громадських місцях (включаючи вторгнення у житло), що здійснюються великою кількістю людей. Як особливо небезпечні розглядаються вказані діяння, якщо вони супроводжуються застосуванням зброї або наданням опору зусиллям влади щодо їх припинення.

Ключові слова: масові заворушення, суспільна небезпечність, громадський порядок, безпека, конфлікт, кримінальне право США, кримінальне право Франції, кримінальне право ФРН, кримінальне право Великої Британії, кримінальне право Швеції, кримінальне право КНР, кримінальне право Австрії, кримінальне право Республіки Куба.

Основу стабільності держави та міжнародної спільноти можуть становити лише гарантовані права людини [1, с. 3]. Використання правоохоронних органів для припинення масових заворушень або, як їх частіше називають, цивільних заворушень не повинно суперечити міжнародним правовим нормам. Відомо, що далеко не кожний публічний виступ викликає силову протидію влади.

Наприклад, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визнається право кожної людини на мирну ходу і збори. Користування цим правом не підлягає жодним обмеженням, окрім тих, які необхідні в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав і свобод інших осіб. Ст. 4 цього Пакту визначає, що заходи, застосовувані державою, не повинні тягти за собою дискримінацію на основі раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, соціального стану. Ст. 21 визначає право будь-якої людини на свободу мирних зібрань або асоціацій [2]. Сила повинна застосовуватися тільки у крайньому випадку. Питання виникає в тому, як, коли це робиться і яка мета при цьому наслідуються. Якщо мета — захист конституційного ладу, законності, правопорядку, то пропорційне загрози, стримане застосування сили виправдано не тільки з точки зору міжнародного права, воно знаходить розуміння й у громадян.

Так, незважаючи на масштабність і тяжкість наслідків студентських заворушень 1968 року у Франції, застосування сили не викликало претензій з боку ООН. Прикладом стриманості поліцейських є їхня поведінка під час початку розбирання Берлінської стіни, коли будь-який необдуманий вчинок міг послужити приводом для заворушень. Положення ускладнювалося присутністю військ по обидва боки стіни. Проте були забезпечені порядок, права людини, збережені людські життя.

На жаль, є чимало прикладів протилежного характеру, коли застосування сили не відповідає масштабам заворушень, а некваліфіковані дії правоохоронних органів призводять до не виправдано тяжких наслідків. Одним із найактуальніших прикладів таких наслідків є події під час революції гідності в Україні. Саме тому міжнародне співтовариство дотримується висновку, що дії правоохоронних органів повинні суворо відповідати певним стандартам, загальним для всіх держав.

У процесі викладу основних теоретичних положень автор спирався, перш за все, на праці Г. А. Аванесова, А. І. Алексєєва, Б. А. Бліндера, П. Ф. Грішаніна, Ю. М. Демидова, А. Ф. Майдикова, А. А. Абдульманова, С. А. Старостіна, Л. Д. Гаухмана, І. М. Гальперіна, Б. В. Здравомислова, Н. І. Загородникова, І. І. Карпеця, С. Г. Келінос, М. І. Ковальова, В. М. Курдявцева, П. Ф. Кузнєцової, Г. М. Міньковського та інших. До міжнародно-правових норм, що регулюють дії правоохоронних сил при цивільних заворушеннях, належать Резолюція 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН — Всесвітня декларація прав особи 4 грудня 1948 р. (СРСР при голосуванні утримався), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. (у СРСР вступив в силу в 1976 р.), Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН — Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку 17 грудня 1979 р., Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (прийняті 8 Конгресом ООН з попередження злочинності та поведіння з правопорушниками 27 серпня — 7 вересня 1950 р. у Гавані). Ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку передбачає застосування сили тільки “у разі крайньої необхідності і в тій мірі, в якій це потрібно для виконання їх обов’язків” [3].

Національне законодавство має обмежувати застосування сили, використовувати її тільки відповідно до принципів крайньої необхідності і необхідної оборони, а особливо це стосується зброї, застосування якої є крайнім заходом. Єдиною умовою застосування зброї є надання збройного опору представникам влади, що ставлять під загрозу життя інших, і коли решта заходів недостатня для затримання підозрюваних правопорушників або припинення їх злочинних дій.

Кодекс передбачає жорсткий контроль за дотриманням законності при застосуванні сили. Довільне або зловмисне застосування сили або вогнепальної зброї повинно каратися як кримінальний злочин. Більше того, і це винятково важливо, наказ не може розглядатися як виправдання незаконного застосування сили або вогнепальної зброї підлеглими. Відмова від таких дій не повинна тягти за собою жодних кримінальних або дисциплінарних заходів. Особливо слід відзначити, що Кодекс дотримується в усіх випадках, якщо він включається в національне законодавство або практику. Зміни

Кодексу можливі тільки у бік посилювання контролю за поведінкою посадових осіб (ст. 8).

Міжнародні нормативні акти встановлюють лише права громадян і загальні принципи відповідальності, при цьому державам надається можливість приймати свої нормативні акти, виходячи з конкретних національних умов. Вивчення законодавства дозволяє низці найбільш розвинених зарубіжних країн провести порівняльний аналіз з нормами права в цій галузі.

Право на проведення демонстрацій і маніфестацій у США встановлює перша поправка до Конституції: “Конгрес не повинен приймати ні одного закону ..., що обмежує свободу слова або друку, чи права громадян вільно збиратися і звертатися до уряду з петиціями про задоволення скарг” [4, с. 36].

Закон про громадянські заворушення 1968 року США визначає поняття федерального правопорушення як “будь-яка дія, що є перешкодою або втручанням при виконанні службових обов’язків пожежниками або поліцейськими”. Цивільні заворушення як акти протесту або непокори виникають, як правило, тоді, коли їх учасники виявляють ворожість щодо влади. У крайніх випадках вони супроводжуються терористичними актами. Президент США відповідно до Конституції і Зводу законів США уповноважений керувати урядом для відновлення порядку, забезпечення дотримання законів США, охорони від посягань на права громадян і захист власності та інтересів держави. У цих випадках він може діяти дуже жорстко (як це було, наприклад, під час громадянських заворушень у Лос-Анжелесі в березні 1992 року, коли загинуло понад 40 осіб, та масові заворушення у місті Фергюсон, передмістя Сент-Луїс, штат Міссурі через вбивство підлітка). За Конституцією США влада кожного штату несе відповідальність за забезпечення захисту життя людей, власності на своїй території. Якщо для підтримки порядку, забезпечення законності та придушення громадянських заворушень своїх збройних сил недостатньо, то викликаються федеральні війська.

Президент не тільки керує збройними силами на території всіх 50 штатів США, він може мобілізувати Національну гвардію будь-якого штату на припинення заворушень. Зазвичай федеральні війська, сили інших штатів використовуються тільки для посилення Національної гвардії штату. Однак якщо штат перешкоджає або ускладнює відправлення правосуддя та забезпечення правопорядку на своїй території, то Президент має право використовувати федеральні війська для забезпечення виконання законів США. Захист державних інтересів і власності незалежно від їх територіального місцезнаходження — одна з основних особливостей діяльності уряду США.

З метою захисту цивільних прав законодавство США суворо обмежує можливість збору інформації про учасників заворушень. Така інформація може збиратися тільки з дозволу Міністра сухопутних військ. Основна умова збору інформації — наявність загрози майну та особовому складу армії, а також її діяльності. Інформація, зібрана з преси, має бути знищена не пізніше як через 60 днів після закінчення заворушень.

Відповідно до Закону про громадські заворушення як ефективні засоби контролю можливе застосування різних обмежень. Комендантська година обмежує, особливо в нічний час, пересування на вулицях. Причому пропускна система при введенні комендантської години ґрунтується на місцевих законодавчих нормах. Обмежуються продаж, транспортування, зберігання деяких матеріалів. Контролюється доступ до алкоголю, наркотиків, зброї, боєприпасів, бензину з метою запобігання актів насильства. Цивільна влада може ввести заборону на носіння зброї і боєприпасів. У разі виявлення заборонених предметів вони вилучаються, однак відповідно до виданої квитанції і тільки після закінчення заворушень ці предмети повертаються власникам [3].

Крім того, Закон передбачає можливість заборони зборів, втручання в діяльність громадських організацій, втручання в роботу комунікацій. Відповідно до цивільного права США збори вважаються протизаконними, якщо їх мета — вироблення плану вчинення насильницьких актів, участь у заколоті або громадських заворушеннях. Такі зібрання забороняються в будь-якому місці і в будь-який час. Протизаконним вважається

не тільки участь у заколоті або цивільних заворушеннях, а й підбурювання до них. Законодавство США вводить у порівнянні з міжнародними нормами додаткові обмеження на застосування зброї. Це законодавство виправдане лише крайньою необхідністю і тільки у випадках, коли вичерпані всі інші засоби. Мета застосування зброї визначається такими положеннями: самооборона, яка має на меті уникнути смерті або серйозні тілесні ушкодження; запобігання злочину, що містить у собі можливість заповідання смерті або серйозних тілесних ушкоджень; затримання або запобігання втечі особи, яка в період затримання або при втечі становить явну загрозу заповідання смерті або серйозних тілесних ушкоджень.

Поведінка посадових осіб з підтримання правопорядку регулюється не тільки цивільними законами. На них поширюються і положення зводу військових законів. Неправомірне застосування зброї може призвести до відповідальності згідно з місцевим законодавством [5, с. 47–48]. Однак Звід законів США гарантує кожному право на розгляд його справи в одному із судів цього штату за будь-яке звинувачення у неправомірній дії.

Відповідно до Конституції ФРН (1949) (ст. 8) громадянам дозволяється “збиратися мирно і без зброї, без попередньої заяви або дозволу” [4, с. 39]. Для збереження або відновлення громадського порядку і безпеки Земля може просити про направлення до неї підрозділів федеральної прикордонної охорони для надання допомоги своїй поліції, якщо остання не може сама виконати ці завдання (ст. 35).

У жовтні 1950 р. Федеральним урядом ФРН була створена поліція готовності (*Bereitschaft polizei*), призначена для придушення заворушень, несанкціонованих демонстрацій, страйків. Її підрозділи є в кожній Землі, чисельність їх, як правило, до тисячі осіб, перебувають вони в казарменому положенні. У звичайних умовах вони підпорядковані міністру внутрішніх справ Землі, але у випадку “загрози вільному демократичному ладу” передаються в розпорядження федерального міністра внутрішніх справ.

Нормативні акти Великобританії (Біль про права (1689), Акти про міністрів корони, Акт про перів, Акти про народний уряд та ін.) не містять дефініцій про громадянські заворушення і відповідальності за участь у них. Термін “масові заворушення” вводить Акт про охорону громадського порядку у 1986 році.

Кримінальний кодекс Швеції, діючий з 1 січня 1965 р., в гл. 16 визначає злочин проти публічного порядку. У ст. 1 говориться: “Якщо натовп людей порушує громадський порядок, показуючи намір використовувати групове насильство проти публічної влади, або іншим шляхом примусити до чого-небудь, або перешкодити застосовуваними заходами, не розходиться, коли влада наказує це зробити, то підбурювачі і керівники повинні бути засуджені до тюремного ув’язнення на строк не більше чотирьох років, а інші учасники дій — до сплати штрафу або до тюремного ув’язнення на термін не більше двох років за змову” [4, с. 5].

У Кримінальному кодексі КНР (1979) контрреволюційним злочином визнається дія з метою повалення політичної влади диктатури пролетаріату і соціалістичного ладу або нанесення збитку КНР.

Ватажки масових збройних заколотів або інших таких злочинів караються довічним позбавленням волі на строк більше десяти років, інші учасники (активні) караються позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

У ст. 105 КК КНР встановлюється, що пошкодження шляхом підпалу, затоплення, вибуху або іншим способом підприємств, рудників, нафтових промислів, портів, басейнів річок, джерел води, складів, житла, лісових масивів, оброблених полів, долин, пасовищ, важливих трубопроводів, громадських споруд та іншого громадського та особистого майна, нанесення шкоди громадській безпеці, якщо це не призвело до серйозних наслідків, карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Згідно зі ст. 158 цього ж кодексу забороняється будь-кому використовувати будь-які методи дезорганізації громадського порядку. Дезорганізація громадського порядку при обтяжуючих обставинах, що викликала неможливість виробництва, торгівлі та

навчання, наукових досліджень, заподіяла серйозної шкоди державі і суспільству, карається позбавленням волі на строк до п'яти років, наглядом або позбавлення політичних прав ватажків.

Декларація прав людини і громадянина Франції (1789) проголошує: “Мета будь-якої асоціації — збереження прав людини” [6, с. 4]. Для їх гарантії Декларація визнає необхідним існування “публічних збройних сил”. Громадський порядок визначається як точка рівноваги між терпимим безладом і необхідним порядком.

Аналіз міжнародно-правових норм і практики діяльності правоохоронних органів зарубіжних держав при масових заворушеннях дозволяє зробити деякі висновки:

1. Масові заворушення, будучи негативним проявом різних недоліків життя суспільства, закордоном строго караються законом і тягнуть застосування чітких заходів для їх припинення з боку спеціальних поліцейських і армійських підрозділів.

2. У законодавців зарубіжних країн не виникає питання про необхідність посилення боротьби з масовими заворушеннями, — це вважається і так зрозумілим. Дискусію викликає лише розподіл функцій і повноважень поліцейських і військових формувань у попередженні і припиненні безладів. Пріоритетною є точка зору про те, що виконувати ці функції повинна поліція, армію ж слід залучати у критичний для органів влади час.

3. Безперервно модернізуються засоби боротьби з масовими заворушеннями, особливо велике значення надається щодо безпечної зброї, що дозволяє уникати безпосереднього фізичного контакту поліцейських формувань з учасниками заворушень.

Безумовно, не слід ідеалізувати закордонне законодавство в частині правового регулювання діяльності правоохоронних систем при цивільних заворушеннях. У ньому, як і в українському, є низка недоліків. Разом з тим зарубіжний досвід може бути використаний у нашій дійсності. Зокрема заслуговують на увагу положення, на яких побудовано закордонне законодавство щодо дій у надзвичайних обставинах і які повинні неухильно дотримуватися. По-перше, національні нормативні акти не повинні суперечити міжнародно-правовим нормам, за винятком жорсткості контролю за дотриманням законності правоохоронних органів. По-друге, держава повинна визнавати і суворо виконувати свою найважливішу функцію — забезпечення безпеки своїх громадян. По-третє, засоби, що застосовуються для досягнення цієї мети, повинні відповідати реальній необхідності, зброя повинна застосовуватися у виняткових випадках, будь-які порушення законності повинні негайно розслідуватися. По-четверте, в основу законодавства і всіх заходів поліції має бути покладений принцип необхідності будь-якими засобами попереджати заворушення. Припинення використовується як крайній захід, коли всі інші способи не принесли необхідного результату.

Серйозний науковий і практичний інтерес викликає зарубіжний досвід формулювання кримінально-правових норм про відповідальність за умисні групові дії, що порушують громадський спокій і пов'язані з опором влади. Наприклад, у Кримінальному кодексі ФРН § 125 “Порушення миру (спокою) в регіоні” визначає: “Хто здійснює насильницькі дії проти людей або майна чи становить загрозу насильством людям, виступаючи у складі натовпу, спільні сили якого загрожують громадській безпеці, і при цьому здійснює вказані дії як виконавець або співучасник, або хто активно демонструє свою готовність до подібних дій, — карається позбавленням волі на строк до трьох років або штрафом, якщо вчинене не карається більш суворо за іншими приписами кримінального закону”.

Розвиваючи цю диспозицію, § 125 “а” КК ФРН розглядає як особливо тяжкі ті випадки, коли винний мав при собі вогнепальну зброю, яку мав намір застосувати, або своїми насильницькими діями викликав загрозу смерті чи нанесення тяжких тілесних ушкоджень, або заподіяння значної шкоди чужому майну. Такі діяння караються позбавленням волі терміном до десяти років.

З метою припинення насильницьких дій при проведенні масових заходів у ФРН з 1985 року встановлена кримінальна відповідальність за невиконання розпоряджень

зняти озброєну охорону, за маскування в натовпі осіб, які застосовують насильство, а також за пошкодження майна під час демонстрації (ст. 125, абз. 2 КК) [7, с. 90].

Актом про охорону громадського порядку, чинним у Великобританії з 1 квітня 1986 р., масові заворушення визначаються таким чином: “Якщо 12 або більше осіб застосовують чи погрожують застосувати насильство щодо інших осіб або власності громадського користування таким чином, що людина, яка володіє помірною твердістю духу ..., буде відчувати страх за власну безпеку, то кожен, хто застосовує незаконну силу, буде звинувачений в організації масових заворушень з призначенням покарання до десяти років в’язниці” [8, с. 26].

Характерним прикладом формулювання досить великої кількості заборон на приватні, зручні для законодавчого опису діяння, що утворюють об’єктивну сторону масових заворушень у поєднанні з криміналізацією дій, що їх провокують, є Кримінальні кодекси Швеції та Австрії.

Так, ст. 1 гл. 16 КК Швеції говорить: “Якщо натовп порушує громадський порядок, показує намір використовувати групове насильство проти публічної влади або іншим шляхом примусити до чого-небудь перешкодити застосовуваним заходам і не розходиться, коли влада наказує це зробити, то підбурювачі і керівники повинні бути засуджені до тюремного ув’язнення на строк не більше чотирьох років, а інші учасники дій, вжитих натовпом, — до сплати штрафу або тюремного ув’язнення на термін не більше двох років за змову”.

Відповідно до кримінального законодавства Швеції за насильницьку змову підлягають відповідальності підбурювачі та організатори, а також активні учасники вжитих натовпом дій, якщо вона з наміром, зазначеним у ст. 1, переходить до вчинення групового насильства стосовно людей або майна, незалежно від того, чи робиться це у присутності влади чи ні (ст. 2 КК). Згідно зі ст. 6 КК особа, яка публічно поширює помилковий слух або інше твердження, що не відповідає істині, здатне створити небезпеку публічного спокою, порядку або безпеки, повинно бути засуджено до сплати штрафу або до тюремного ув’язнення на термін не більше двох років” [9].

Параграф 176 КК Австрії “Навмисна соціальна небезпека” встановлює відповідальність за злочини проти життя і здоров’я більшої кількості людей або проти чужого майна у великому розмірі у вигляді позбавлення волі на строк від 1 року до 10 років, за дії, що спричинили смерть однієї людини, — від 5 до 15 років, а кількох людей — від 10 до 20 років або довічне ув’язнення. У §§ 177, 276, 281, 282 передбачено відповідальність за створення суспільної небезпеки за недбалості, за поширення чуток, що викликають занепокоєння більшої кількості людей і порушують громадський порядок, за заклики до непокори вимогам закону та влади, до вчинення злочину.

Примірний кримінальний кодекс США (1962) є моделлю для законодавств усіх штатів держави. У ст. 250 цього КК визначено, що винним у чиненні заворушень визнається суб’єкт, який брав участь спільно з двома або більше особами в діях, які порушують громадський порядок. При цьому визначається мета: вчинення або сприяння здійсненню злочинних актів; запобігання або змушення застосування представниками державних органів наданих їм законом прав; особливо обтяжуючою обставиною виступає сам факт або намір будь-кого з учасників заворушень використання вогнепальної чи іншої смертоносної зброї.

Заслуговує на увагу позиція Примірного кримінального кодексу США щодо необхідності законодавчого регулювання дій посадових осіб з припинення заворушень, встановлення відповідальності за ігнорування їх законних вимог. Зокрема п. 2 ст. 250 названого Кодексу передбачає, що “спостерігає за збереженням громадського порядку посадова особа або інший публічний службовець, покликаний до виконання закону”, який може наказати учасникам заворушень та іншим, що знаходяться в безпосередній близькості, особам розійтися. Якщо суб’єкт відмовляється підкоритися цьому наказу або завідомо висловлює такі наміри, він зізнається у вчиненні злочину.

Попереджувальний ефект подібної норми очевидний, оскільки нею встановлюється остання межа початкових дій посадових осіб з превенції заворушень, а учасникам

масового ексцесу надається можливість припинити порушення громадського порядку і покинути місце події.

Щею іншою позицією при формулюванні складу злочину “масові заворушення” займає законодавець Республіки Куба. Так, ст. 100 КК іменується “Бунт”. Вона свідчить, що “особи, які в масовому порядку і при фактичній або неявній змові із застосуванням насильства порушують громадський порядок, надають опір владі, караються позбавленням волі на строк від десяти до двадцяти років або смертною карою, якщо злочин вчинюється у стані війни або обстановки, що зачіпає державну безпеку”. Зазначеною статтею також передбачається, що участь у бунті, що стався без застосування насильства або в невійськовий час, карається позбавленням волі на строк від 10 до 20 років; у всіх інших випадках — позбавленням волі на строк від 1 року до 8 років.

Завершуючи аналіз зарубіжного законодавства про відповідальність за масові заворушення, слід зазначити таке:

1. У кримінальному законодавстві зарубіжних країн, розглянутих у цьому дослідженні, встановлюється суворе покарання за насильницькі дії у громадських місцях (включаючи вторгнення у житло), що здійснюються великою кількістю людей. Як особливо небезпечні розглядаються вказані діяння, якщо вони супроводжуються застосуванням зброї або наданням опору зусиллям влади щодо їх припинення.

2. Цей факт свідчить про певну однозначність оцінки небезпеки аналізованого виду злочинів у законах держав, що належать до різних суспільно-економічних формацій, з різним політичним режимом.

Список використаних джерел

1. Alternative approaches and ways and means within the United Nations system for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms / International conditions and human rights : Report of the Secretary General ; Document A/44/696, 3 November, 1989 [Electronic resource] United Nations. — URL : http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A%2F44%2F696&Submit=Search&Lang=E.
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийнято 16.12.1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
3. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка от 17.12.1979 г., утвержден резолюцией 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН [Електронний ресурс] Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_282.
4. Современные зарубежные конституции [Текст] : учебн. пособ. / сост. В. В. Маклаков ; отв. ред. Б. А. Страшун ; Московский юридический институт. — М. : [Б.и.], 1992. — 286 с.
5. Civil Disturbances. FM 15–19 // Headquarters Department of the Army Washington, DC. — США, 26 November, 1985. — 195 p. [Electronic resource] American Civil Liberties Union (ACLU). — URL : <https://www.aclu.org/files/projects/foiasearch/pdf/DODDOA008742.pdf>.
6. Поленов, Г. Ф. Организация или активное участие в групповых действиях, нарушающих общественный порядок [Текст] / Г. Ф. Поленов. — М. : Академия управления МВД России, 2007. — 278 с.
7. Развитие уголовного законодательства в Германии (сводный реферат) [Текст] // Общественные науки за рубежом. Серия “Государство и право”. — 1990. — № 4. — С. 80–96.
8. Public Order Act // UK Public General Acts. — UK, 1986 [Electronic resource] Legislation.gov.uk. — URL : <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/64/contents>.
9. The Penal Code of Sweden [Text]. — Stockholm : Ministry of Justice, 1965. — P. 67–98.

Надійшла до редакції 01.09.2014

Омельчук О. Н. Зарубежный опыт уголовно-правовой борьбы с массовыми беспорядками

Дана характеристика уголовно-правовой борьбы с массовыми беспорядками в таких странах мира как США, Франция, ФРГ, Великобритания, Швеция, КНР, Австрия, Республика Куба. В период демократических преобразований, происходящих в нашем обществе, становятся популярными явления массового характера, включая проведение различных митингов, шествий, демонстраций и т.п. В этих условиях приобретают распространённость и явления массового характера, носящие негативные оттенки, которые причиняют (могут причинить) вред общественному порядку и общественной безопасности. В связи с этим, вполне обоснованным можно считать вывод, согласно которому с учетом возрастающей интенсивности развития общества следует ожидать эскалации такого рода преступлений, как массовые беспорядки. В уголовном законодательстве зарубежных стран, рассматриваемых в данном исследовании, устанавливается строгое наказание за насильственные действия в общественных местах (включая вторжение в жилище), осуществляемых большим количеством людей. Как особо опасные рассматриваются указанные деяния, если они сопровождаются применением оружия или предоставлением сопротивления усилиям властей по их прекращению.

Ключевые слова: массовые беспорядки, общественная опасность, общественный порядок, безопасность, конфликт, уголовное право США, уголовное право Франции, уголовное право ФРГ, уголовное право Великобритании, уголовное право Швеции, уголовное право КНР, уголовное право Австрии, уголовное право Республики Куба.

Omelchuk, O. M. Foreign Experience of Criminal Law Riot

The article is devoted to the characteristic of criminal law riot in such countries as the USA, France, Germany, UK, Sweden, China, Austria, Republic of Cuba. During the period of democratic transformation taking place in our society, phenomena of mass character, including the holding of various meetings, marches, demonstrations, etc. become popular. Under the circumstances the phenomena of mass character acquire the prevalence, bearing negative shades, which cause (can cause) harm to public order and public security. Therefore, it can be considered reasonable as a conclusion, according to which the increasing intensity of development of a society should be expected the escalation of such crimes as riots. In the criminal law of foreign countries, which are under consideration in this study, severe penalties for acts of violence in public places (including the invasion of the home) have been examined, carried out by a large number of people. These specified acts are considered as especially dangerous if they are accompanied by the use of weapons or performance of the resistance to the efforts of authorities to stop them.

Keywords: riots, public safety, public order, security, conflict, US Criminal Law, French Criminal Law, German Criminal Law, UK Criminal Law, the PRC Criminal Law, Austrian Criminal Law, Cuban Criminal Law.

